

Mag. Tjaša Hrovat, Društvo za nenasilno komunikacijo

PREVENTIVNE DELAVNICE DRUŠTVA ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO NA PODROČJU VRSTNIŠKEGA NASILJA

»To bi moral vsak slišati. Mislim, da bi morali takšne delavnice izvajati že v šolah. Tukaj dobim tisto, česar mi starši niso znali dati.«

M., 43 let, udeleženec Treninga socialnih veščin za osebe, ki povzročajo nasilje

Društvo za nenasilno komunikacijo je nevladna, neprofitna in humanitarna organizacija, ki deluje v javnem interesu na področju socialnovarstvenih storitev. Že dvajset let je društvo pomemben akter pri preprečevanju in zmanjševanju nasilja ter posledic nasilja. Naše dejavnosti obsegajo tako programe za pomoč osebam, ki nasilje doživljajo (svetovanje, spremstvo, zagovornišтво, pravna pomoč ...), kot tudi programe za osebe, ki nasilje povzročajo (trening socialnih veščin, trening starševskih veščin ...). Strokovne delavke in delavci društva pri svojem delu izhajamo iz prepričanja, da nihče nima pravice uporabiti nikakršnega nasilja proti drugi osebi ter da je za nasilje vedno odgovorna oseba, ki nasilje povzroča. Hkrati se zavedamo, da je nasilje naučeno vedenje in da mora imeti vsakdo možnost, da se nauči nenasilnih oblik komunikacije.

V Sloveniji na področju vrstniškega nasilja premalo delujemo preventivno, čeprav potrebe naraščajo. Družba je namreč vedno bolj ozaveščena, zato posamezniki/-ce hitreje prepoznajo različne oblike nasilja, s čimer narašča tudi želja po preventivnih dejavnostih. Preventivne delavnice, ki jih izvajamo na osnovnih in srednjih šolah po Sloveniji, so zato dobro sprejete, njihov učinek pa zelo pomemben.

Seveda delavnice niso dovolj za uspešno preprečevanje nasilja v družbi. Potrebno je kontinuirano delovanje in celostni pristop. Kombinacija preventivnih delavnic za učence in učenke ter dijake in dijakinje, predavanj za starše in predavanj za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih programih je prvi in najboljši možni korak k uspešnemu preprečevanju nasilja. Za ustavljanje in preprečevanje nadaljnjega nasilja je pomembno tudi koordinirano delo različnih institucij in organizacij. Koordinirano delo je potrebno tudi na področju preventive. Vrstniškega nasilja ne smemo razumeti zgolj kot nekaj, kar se dogaja med vrstniki. Potrebno je upoštevati širši socialni kontekst in se zavedati, da je vsaka šola vpeta v lokalno skupnost. Otroci in mladi se učijo vedenja v družinah, pa tudi v širšem družbenem

okolju. Če torej zares želimo delovati preventivno, je treba zajeti širše družbeno okolje, preveriti, kakšna so stališča do nasilja, ozaveščati ljudi in primerno ukrepati tudi sicer, ne le takrat, ko pride do vrstniškega nasilja v šoli.

Tudi za učinkovito izvedbo delavnic je pomembno sodelovanje. Informacije, ki jih o razredu in razredni dinamiki pridobijo izvajalke/-ci delavnic pred samo izvedbo, so lahko pomemben vir vsebine, ki se prilagaja situaciji v posameznem razredu. Vsaka delavnica je namreč prilagojena tako starosti otrok kot tudi aktualnemu dogajanju v oddelku, morebitnim posebnostim ter tudi temu, kako dobro so učenci/-ke že seznanjeni s temo nasilja.

Namen preventivnih delavnic, ki jih izvajamo, ni le seznanitev s temo nasilja. Prav tako pomembno je, da otrokom in mladim z delavnicami pomagamo oblikovati vrednote ter stališča; da vzpostavimo v skupini neogrožajočo dinamiko, ki poudari pomembnost vsake posameznice in posameznika; da pomagamo graditi pozitivno samopodobo in občutek lastne vrednosti; da ustvarimo pogoje za sodelovanje in prispevek vsakega otroka. Hkrati udeležencem in udeleženkam omogočimo, da spoznavajo lastni način komuniciranja ter se učijo asertivnosti. Bistveno je tudi, da jim preko delavnic posredujemo jasno sporočilo o ničelni toleranci do nasilja. Končni cilj delavnic je večja ozaveščenost za prepoznavo nasilja, boljša opremljenost za odzivanje na nasilje in tudi pridobitev veščin nenasilne komunikacije kot alternative nasilnim oblikam vedenja. V Društvu za nenasilno komunikacijo poudarjamo, da je otrokom in mladim na njihovi poti odraščanja in oblikovanja celovite osebnosti nujno treba predstaviti, da nasilje nikakor ni sprejemljiv način komunikacije in reševanja konfliktov. Ravno zato, ker so mladi še zelo dojemljivi, imajo največji potencial, da se naučijo nenasilnega reševanja konfliktov ter spoštljive komunikacije in s tem prispevajo k oblikovanju nenasilne družbe. Vrstniško nasilje je namreč neke vrste preizkušnja za vsako družbo – ko otroke in mlade učimo o vrstniškem

nasilju, jim hkrati posredujemo svoje vrednote in stališča do nasilja na splošno. Otroci in mladi bodo to znanje uporabili kasneje, ko se bodo srečali z nasiljem. Zato je pomembno, kakšna sporočila posredujemo. Jih naučimo, da je nasilje vedno nesprejemljivo, ali iščemo opravičila? Jim povemo, da je za nasilje vedno odgovoren/-na povzročitelj/-ica, ali kdaj nehote delimo odgovornost med tistega/tisto, ki nasilje povzroča, in tistega/tisto, ki ga doživlja? Ali otroci in mladi vedo, da jim je pomoč na voljo, ali jih pri reševanju pustimo same? Jih opogumimo, naj aktivno delujejo proti nasilju, ali jim svetujemo, naj raje pogledajo stran? Čeprav se odgovori zdijo jasni, se zgodi, da se zaposleni na šolah odzovejo drugače. Razlog je lahko pomanjkljivo znanje, lahko pa gre tudi za osebne okoliščine, kot so nezmožnost kritičnega razmišljanja o lastnem dominantnem, nasilnem ali diskriminatornem vedenju, pomanjkanje asertivnosti ali slabo znanje o čustvih.

TEME DELAVNIC

Na delavnicah obravnavamo različne teme. Pri tem ne gre le za posredovanje informacij in prenos znanja, temveč za izkušnjo, ki se pri tem ustvarja. Zato ni pomembna zgolj vsebina, temveč tudi sama izvedba, o čemer bomo spregovorili kasneje. Glavne teme delavnic so:

Nasilje in vrstniško nasilje

Ugotovili smo, da otroci in mladi praviloma dobro prepoznajo fizično nasilje, veliko slabše pa druge oblike nasilja. Udeležencem in udeleženkam pomagamo prepoznati in poimenovati nasilje v vsakdanjem življenju. Opozorimo na številna zmotna prepričanja o nasilju in na stereotipe, povezane z nasiljem. Poudarimo, da ima vsak pravico, da se počuti varno. Udeleženke in udeležence prav tako informiramo o tem, kako ravnati ob zaznavi nasilja ter kje poiskati pomoč. Pomembno je, da se zavedajo, da pomoč obstaja in da ni treba, da so v težki situaciji sami. Prav tako se pogosto ne zavedajo nevarnosti, ki jih prinaša spletno okolje. Zato posebno pozornost namenimo nasilju na spletu.

Nenasilna komunikacija

Mladi in otroci se veliko bolje kot na prepovedi odzivajo na pozitivna sporočila. S temo nenasilne komunikacije jim odpremo prostor novih možnosti in novih izkušenj. Prav pri tej temi smo še posebej pozorni na komunikacijo v skupini ter dajemo še več povratnih informacij o vedenju udeležencev in udeleženk in komunikaciji med njimi.

Na delavnici udeležencem/-kam razložimo pojem nenasilne komunikacije. Poudarimo, da nenasilna komunikacija

ne pomeni, da se prijazno smehljamo in dopuščamo, da drugi rušijo naše meje. Prav nasprotno. Nenasilna komunikacija pomeni, da znamo postaviti in ohranjati potrebne meje, a na način, ki nikogar ne poniža, užali ali razvrednoti. Pogovarjamo se o verbalni in neverbalni komunikaciji ter o vplivu nenasilne komunikacije v odnosih. Poudarimo pomen medsebojne komunikacije, spoštovanja in aktivnega poslušanja. Preko vaj iščemo načine, kako lahko uporabljamo nenasilno komunikacijo, kako nasilja ne povzročamo in kako si poiščemo pomoč, če smo žrtev ali priča nasilja. Govorimo o različnih vlogah v odnosih. Udeleženci/-ke se učijo prepoznavati čustva ter njihov vpliv na vedenje. Podrobneje govorimo o čustvu jeze. Govorimo tudi o načinih izražanja moči. Učimo se, kako podati in sprejeti kritiko ter pohvalo. Spregovorimo o različnih načinih komunikacije v vsakdanjem življenju ter o pomembnosti prepoznavanja in upoštevanja tako verbalne kot neverbalne komunikacije.

Samopodoba

Pri svojem delu z mladimi in otroki, ki imajo izkušnjo nasilja, smo ugotovili, da imajo tako tisti, ki nasilje povzročajo, kot tisti, ki ga doživljajo, praviloma pomembno skupno lastnost, in sicer slabo samopodobo. Zato je bistveno, da vključimo tudi temo samospoštovanja, saj ima pozitiven odnos do sebe pomembno vlogo pri preprečevanju in zaus-tavljanju nasilja. Ker otroci in mladi samopodobo gradijo v interakciji z drugimi, tako s svojo družino kot v šolskem okolju, je pomembno, da jih opremimo z načini, kako lahko sami vplivajo na izgradnjo boljše samopodobe in se zaščiti-jo pred negativnimi sporočili iz okolja.

Na delavnici govorimo o tem, kaj je samopodoba, kako se kaže ter kaj vpliva na njeno oblikovanje. Opozorimo na pomembnost sporočil, ki jih oseba dobi s strani drugih. Poudarimo točke, na katerih se gradi samopodoba – odnosi v družini, naše znanje in veščine, socialna mreža, obšolske aktivnosti. Poudarjamo in spodbujamo razvijanje občutka lastne vrednosti, spodbujamo samospoznavanje ter razvijanje zavesti o sebi. Opozorimo na povezanost povzročanja oziroma doživljanja nasilja in oblikovanja samopodobe osebe.

Človekove sposobnosti

Tesno povezana s temo samopodobe je tudi tema človekovih sposobnosti. Šele ko se otroci in mladi začnejo zavedati, katerih pozitivnih vedenj so sposobni, lahko začnejo graditi pozitivno samopodobo. Tema je pomembna tudi zato, ker so mnoge sposobnosti, ki ne ustrezajo trenutnim družbenim zahtevam, od okolice prepogosto prezrte ali celo

zaničevane, zaradi česar jih pri sebi težko prepoznajo in cenijo tudi otroci in mladi sami.

Udeležencem in udeleženkam pomagamo, da začnejo pozitivno vrednotiti svoje sposobnosti, tudi tiste, ki so v družbi prezrte. Pomagamo jim odkriti njihove posebne sposobnosti in jim ponudimo načine, kako jih še bolj razviti.

Reševanje konfliktov

Otroci in mladi se pogosto bojijo konfliktov. Če v svoji okolici opazujejo neprimerne načine soočanja z njimi, prejmejo napačno sporočilo, da so konflikti tisti, ki kvarijo odnose. Zato z udeleženci in udeleženkami spregovorimo o tem, da je konflikt srečanje dveh želja ter hkrati priložnost za pozitivno spremembo. Spodbujamo jih k razumevanju vloge čustev v konfliktih. Posredujemo sporočilo, da je primerno reševanje konfliktov tisto, pri katerem imata obe strani možnost, da sta slišani ter upoštevani. Govorimo o razlikah med konstruktivnim in destruktivnim reševanjem konfliktov. Podrobneje si ogledamo principe nenasilne komunikacije, ki jih je nujno upoštevati, če želimo konflikt rešiti konstruktivno. Prav tako razmejimo konflikt od nasilja, saj udeleženci in udeleženke ta dva pojma pogosto zamenjujejo.

Čustva

Nasilno vedenje je praviloma povezano z močnim čustvovanjem. Pogosto mladi in otroci govorijo tudi o tem, kako določenega čustva ne zmorejo ali ne znajo izraziti na sprejemljiv način. To ni presenetljivo, saj je prav znanje o čustvih tisto, ki je pogosto pomanjkljivo tudi pri odraslih osebah. Mnogi odrasli povedo, da premalo vedo o čustvih, zato ne preseneča, da to pogosto opazimo tudi pri otrocih in mladih. Zato je pomembno, da na delavnicah učimo o čustvih.

Govorimo o pomembnosti prepoznavanja čustev ter njihovega primerne izražanja. Iščemo načine, kako jih izraziti na primeren način. Opišemo funkcije različnih čustev. Spregovorimo o izkrivljenih predstavah o čustvih in s tem razbijamo mite, kot je na primer ta, da nekatera čustva lahko izrazimo z nasiljem.

Diskriminacija

Diskriminacija ni le ena od oblik nasilja, z nasiljem je pogosto tudi sicer tesno prepletena. Tako kot nasilja se tudi diskriminacije nezavedno učimo že od malega. Če ne odraščamo v spodbudnem okolju, ki se do diskriminacije negativno opredeljuje in jo zavrača, ne samo, da diskriminacijo težko prepoznamo, temveč tudi sami diskriminiramo.

Na delavnici predstavimo pojem diskriminacije, zlasti njene pojavne oblike. Učimo se jo prepoznavati ter se seznanimo z njenimi posledicami. Učimo se, kako prepoznati neenakopravnost, stereotipe in predsodke ter kako jih odpravljati. Spregovorimo o spreminjanju stališč. Opozorimo na položaj skupin z manj družbene moči (ženske, etnične manjšine, homoseksualci ...). Razložimo tudi izraze, povezane z diskriminacijo (seksizem, ksenofobija, rasizem ...).

Spolna identiteta

Otroci se že zgodaj začnejo zavedati lastnega spola. Skupaj z zavestjo o določenem spolu se krepijo tudi oblike vedenja, ki jih družba pripisuje določenemu spolu. Mnogi zato dele sebe zanikajo, pri čemer lahko izgubijo pristen stik s sabo. Zato je pomembno, da ponudimo otrokom in mladim možnost, da se seznanijo z razvojem spolne identitete, in jim s tem odpremo možnosti za različne izkušnje.

Na delavnici ne govorimo le o spolni identiteti, temveč tudi o različnih medosebnih odnosih in spolnosti. Udeleženke/-ke spodbujamo, da spregovorijo o spolnosti, ne da bi se pri tem šalili ali žalili. Pogovarjamo se o ljubezni, zaljubljenosti, o odnosih med spoloma, odnosih v partnerskih zvezah ter razlikah med partnerskim in prijateljskim odnosom. Spregovorimo tudi o spolno prenosljivih boleznih in zaščiti pred njimi, o neželjeni nosečnosti ter oblikah kontracepcije. Dotaknemo se različnih spolnih identitet – homoseksualnosti, heteroseksualnosti, biseksualnosti, transspolnosti in drugih. Pogovarjamo se o odnosu družbe do različnih spolnih identitet, pri čemer se zopet dotaknemo diskriminacije.

IZVEDBA IN DINAMIKA DELAVNIC

Kot smo videli, se teme delavnic med seboj dopolnjujejo in nadgrajujejo. Največji učinek zato lahko pričakujemo takrat, ko v posameznem razredu izvedemo celoten sklop delavnic. Takrat je tudi več priložnosti, da se med izvajalci/-kami in učenci/-kami ustvari zaupen odnos. Odnos je namreč enako pomemben kot sama vsebina delavnic. Ključno je, da izvajalke/-ci ves čas ohranjajo spoštljiv odnos, takšen, ki jasno izraža pozicijo »jaz sem v redu, ti si v redu«. S tem ustvarjajo varen prostor za pogovor. Udeleženke/-ke prav tako spodbujajo, da na delavnicah povedo svoje mnenje, ne da bi bili deležni kritik ali posmehovanja. Le če tudi izvajalci/-ke v svojih dejanjih dosledno uporabljajo nenasilno komunikacijo, bodo udeleženci in udeleženke lahko sprejeli sporočilo o smiselnosti in pomenu nenasilja. Veliko senzibilnosti je potrebno tudi zato, da dobijo vsi udeleženci/-ke prostor in čas, da izrazijo svoje mnenje.

Izvajalke/-ci torej na spoštljiv način ustavljajo tiste, ki si vzamejo preveč prostora, in spodbujajo k besedi tiste, ki bi sicer ostali preslišani.

Dinamika delavnic je pogosto zelo živahna. Udeleženci in udeleženke so polni idej, ki jih želijo deliti. Večinoma so veliko bolj sproščeni kot na šolskih urah, saj jih ne obremenjuje misel na morebitno slabo oceno. Na delavnicah ni pravih ali napačnih odgovorov. Vsak odgovor je lahko dober smernik za nadaljnji pogovor in razmišljanje. Tudi zato izvajalke/-ci na delavnicah ne pridigajo, obsojajo in moralizirajo. Vse ideje in mnenja sprejmejo, a odločno povedo, ko se s katero od idej ali s katerim vedenjem ne strinjajo. Udeleženke/-ke spodbujajo, da poslušajo tudi mnenja drugih in o njih razmišljajo, čeprav se z nekaterimi ne strinjajo. Udeleženci in udeleženke delavnic pogosto povedo, da so na delavnicah dobili občutek, da lahko nekomu zaupajo, da so sprejeti, da je bilo njihovo mnenje slišano in da so lahko povedali tisto, kar so želeli, ne da bi bili zaradi tega deležni obsojanja. Prav to je tisto, kar otroci in mladi sicer večkrat pogrešajo v odnosu z odraslimi.

Dinamika je živahna tudi zaradi strukture delavnic, ki se precej razlikuje od običajne šolske ure. Delavnice so načrtovane razgibano, sestavljene so iz različnih praktičnih vaj, kar zahteva aktiven pristop vseh udeležencev. Tako se delavnice začnejo z vajami za predstavitev ali prebijanje ledu. Pri predstavljanju teme izvajalke/-ci vključijo različne socialne igre in interakcijske vaje ter podobne metode. Pomembno je tudi, da na koncu izvajalke/-ci in udeleženci/-ke izmenjajo mnenja in izkušnje o delavnici.

Pogovori z otroki in mladimi

Pogosto se dogaja, da po delavnici k izvajalki ali izvajalcu pristopi učenec/-ka in spregovori o svoji izkušnji nasilja. Prav je, da ji/mu takrat izvajalka/-ec nameni dovolj časa in prostora, saj se neredko zgodi, da o nasilju spregovori prvič. Tudi zato mora izvajalka/-ec takšen pogovor pazljivo usmerjati in podati ustrezna sporočila, predvsem o tem, da za nasilje ni odgovoren/-na učenec/-ka ter da bo izvajalka/-ec storil/-a vse, kar je v njeni/njegovi moči, da se bo nasilje ustavilo. Otroku/mlademu izvajalka/-ec vedno razloži, da bo o tem govoril/-a tudi z drugimi osebami, pri tem pa jasno poudari, zakaj je to potrebno. Nikoli ne obljublja, da bo pogovor o nasilju ostal njuna skrivnost ali da bo storil/-a stvari, ki niso v njeni/njegovi moči, saj bi se s tem izneverila otrokovemu zaupanju. Izvajalka/-ec po končanem pogovoru informacije o nasilju preda kontaktni osebi na šoli, ki je v večini primerov šolska svetovalna delavka. Na željo šole se izvajalka/-ec vključi tudi v nadaljnje reševanje situacije.

Redkeje, a vendarle, se zgodi tudi, da po delavnici do izvajalke/-ca pristopi učenec/-ka, ki povzroča nasilje ali za katerega/katero drugi povedo, da povzroča nasilje. Otrok ali mladostnik/-ca, ki povzroča nasilje, se na izvajalko/-ca ne obrne s težavo, da povzroča nasilje, temveč po navadi z občutkom krivice. Govori, na primer, o tem, da se mu/ji dogaja krivica, da se drugi do nje/njega vedejo neprimereno. Takrat izvajalka/-ec skupaj z njim/njo razišče, kakšna vedenja do drugih uporablja on/ona. Pogosto skupaj ugotovita, da povzroča nasilje. Pri usmerjanju pogovora mora imeti izvajalka/-ec v mislih tudi glavne potrebe, ki jih učenec/-ka poskuša zadovoljiti z uporabo nasilja – praviloma gre za potrebo po moči, potrditvi in spoštovanju. Če hočemo preprečiti, da bi oseba tudi v prihodnje uporabljala nasilje, moramo skupaj z njo poiskati načine, kako naj brez nasilja zadovolji te potrebe. Spoznati moramo, kaj z nasiljem doseže in kje dobi dovoljenje za nasilno vedenje.

Ko preventiva postane intervencija

Preventivne delavnice se spremenijo v interventne takrat, kadar nas šole povabijo, ko se v določenem razredu že pojavijo težave. V teh primerih vse informacije, ki jih dobimo o dinamiki in značilnostih posameznega razreda, uporabimo za individualno pripravo na delavnice. Obenem je treba načrtovati tudi druge dejavnosti in ukrepe, s katerimi se bo nasilje zaustavilo. Delavnice so v takšnih primerih primerne kot sestavni del koordinirane intervencije in lahko služijo tudi kot dober prostor za razbremenitev vseh, ki so zaradi nasilja prizadeti. Pri vsakršni intervenciji ob zaznanem vrstniškem nasilju moramo imeti namreč v mislih tudi opazovalke/-ce. Ko se odvija vrstniško nasilje, so praviloma prisotne priče. Večinoma se na nasilje ne odzovejo, saj ne vedo, kaj naj naredijo. Otroci in mladi se počutijo nemočni in so razburjeni. Bojijo se, da bodo sami naslednja žrtev, počutijo se krivi, ker ne posredujejo in/ali poiščejo pomoči odraslih. To je treba upoštevati in pomoč ponuditi tudi njim. O nasilju, ki so mu bili priča, je treba z opazovalkami/-ci odkrito spregovoriti ter jim dovoliti, da izrazijo svoje občutke, morebitne strahove in vprašanja. Opazovalke in opazovalci vrstniškega nasilja naj postanejo tudi naši zavezniki, saj o nasilju, ki se odvija med njihovimi vrstniki in vrstnicami, pogosto vedo več kot mi.

Ob pojavu vrstniškega nasilja je pomembno tudi sodelovanje s starši. Ena izmed težav, ki jo zaposleni na šolah pogosto omenjajo, je, da nekateri starši ne želijo sodelovati pri reševanju težave, ki jo ima z nasiljem njihov otrok. Prav takrat postane zelo jasno, kako pomembno vlogo ima v življenju otroka šola. Otrok, čigar starši ne želijo sodelovati, najverjetneje doma ne dobi primernih sporočil, vodenja in podpore. Zato je potrebna še večja osredotočenost na delo

z njim. Hkrati je takšen odziv staršev za šolo lahko znak, da je otrok morda v družini posredna ali neposredna žrtev nasilja in/ali zanemarjanja. Če ocenimo, da je res tako, obvestimo center za socialno delo in ga pozovemo, naj preveri razmere v družini in ustrezno ukrepa.

KAJ LAHKO STORI ŠOLA ZA PREPREČEVANJE IN USTAVLJANJE VRSTNIŠKEGA NASILJA

Na Društvo za nenasilno komunikacijo se pogosto obračajo zaposleni v šolstvu, ki želijo več informacij in znanja o tem, kako preprečevati nasilje in kako ravnati, ko se nasilje vseeno pojavi. Menimo, da je najučinkoviteje, ko se šole lotijo reševanja problematike nasilja večplastno, z različnimi ukrepi, ki se med seboj dopolnjujejo:

- Najprej je treba sprejeti dejstvo, da se vrstniško nasilje **dogaja** na vseh šolah.
- Pomembno je **ozaveščanje** vseh učenk in učencev, zaposlenih na šoli ter staršev. V ta namen predlagamo predavanja za starše in zaposlene, izobešanje plakatov z informativno vsebino in številkami nevladnih organizacij, ki nudijo pomoč, deljenje letakov učenkam in učencem, pripravo razstave likovnih izdelkov na to temo, branje knjig na to temo, vključevanje teme v program razrednih ur in podobno.
- Organizirane naj bodo **delavnice** za otroke in mlade, katerih namen je informiranje o nasilju, učenje reševanja konfliktov in veščin nenasilne komunikacije, trening socialnih veščin ter vključevanje in povezovanje vseh otrok v razredno in šolsko skupnost.
- Učitelji, učiteljice ter drugi zaposleni na šoli naj imajo možnost **konzultacij in supervizije**.
- **Staršem** naj šola v okviru predavanj predstavi svoj načrt za reševanje problematike nasilja in načine, kako bodo otroke učili nenasilja. Starše šola informira, motivira za delovanje proti nasilju in povabi k partnerskemu sodelovanju.
- Šola naj ustvari klimo **ničelne tolerance** do nasilja. Pomembno je, da odrasli prevzamemo odgovornost za preprečevanje in ustavljanje vseh vrst nasilja. Otroke nenasilja učimo z zgledom, tako da sami ne povzročamo nasilja, prevzemamo odgovornost za svoje vedenje in se dosledno odzovemo, ko opazimo nasilje.
- Šola naj pripravi **protokol ravnanja** za preprečevanje in odziv na nasilje. Nujna je izdelava interne strategije

za preprečevanje in ustavljanje vrstniškega nasilja, pri kateri morajo sodelovati vsi (učenke in učenci, starši, zaposlene/-i na šoli). Pravila in postopki morajo biti jasni in vsem razumljivi, definicija nasilja konkretna, posledice pa vnaprej točno opredeljene.

- Ob vsakem pojavu vrstniškega nasilja je treba nuditi pomoč tako osebi, ki je nasilje doživela, kot tisti, ki ga je povzročila, ter tudi opazovalkam in opazovalcem. V pogovor vključimo tudi zaposlene. Poudarimo, da je vsak posamezni dogodek naš skupni problem in ga zato rešujemo skupaj.
- Težave, povezane z nasiljem, se rešuje v timu.
- Učitelji in učiteljice uporabljajo nenasilne metode vzgajanja in poučevanja.

Povzamemo lahko torej, da je najboljši način dolgoročnega reševanja problematike vrstniškega nasilja kombinacija ozaveščanja, izobraževanja, postavljanja jasnih pravil in predvidenih ukrepov ter preventive. Menimo, da je preventiva vrstniškega nasilja tista, ki potrebuje še posebno pozornost. Ne prispeva le k temu, da do vrstniškega nasilja ne bo prišlo ali da bo prišlo le redko, temveč tudi k zmanjšanju nasilja odraslih oseb. Otroci in mladi, ki odraščajo v duhu spoštovanja, enakovrednosti in nenasilja, ponotranjijo vrednote in prepričanja, ki jim kot odraslim osebam preprečujejo uporabo nasilja. Prav tako s senzibiliziranjem za nasilje dosežemo, da bo potencialna odrasla žrtev nasilja nasilje hitreje prepoznala in vedela, kako ukrepati in kje iskati pomoč.

Reševanje vrstniškega nasilja je preveč pomembno, da bi ga lahko prepustili iznajdljivosti in zainteresiranosti posameznic ali posameznikov na šoli. Nujno mora postati del šolskega sistema in učnega načrta, dejavnosti pa redno financirane s strani države. Le tako je omogočen enoten in nediskriminatoren položaj vsem, ki se srečajo z vrstniškim nasiljem.

Več o preventivnih dejavnostih in drugih programih, ki jih ponujamo na Društvu za nenasilno komunikacijo, lahko preberete na naši spletni strani: <http://www.drustvo-dnk.si/>.

S spletne strani si lahko naložite tudi priročnik *Nasilje nad otroki. Strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*, v katerem pišemo o različnih oblikah in vrstah nasilja nad otroki ter o ukrepanju in preprečevanju tovrstnega nasilja.